

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ ХНАУ ім. В.В. Докучаєва
« ___ » _____ 2018 р. № _____

ПОЛОЖЕННЯ
про практичне навчання здобувачів вищої освіти
Харківського національного аграрного університету
ім. В.В.Докучаєва

1. Мета і завдання практичного навчання

Метою практичного навчання здобувачів вищої освіти університету є узагальнення набутих теоретичних і практичних знань, одержання професійних навичок і умінь, що формують фахівців з вищою аграрною освітою відповідно до освітнього рівня та сприяють поліпшенню якості підготовки фахівців. Завданням навчально-виробничого навчання є:

1) підготовка фахівців, які спроможні вирішувати виробничі завдання в сучасних ринкових умовах і володіти прийомами і методами, що є складовими сучасних і новітніх технологій;

2) набуття навичок:

- прийняття самостійних рішень, виходячи із конкретної виробничої ситуації;
- впровадження у виробництво прогресивних технологій та результатів наукових досліджень;
- співпраці з трудовим колективом;
- відповідної робітничої професії.

Практичне навчання здобувачів передбачає безперервність і послідовність його проведення, сприяння закріпленню відповідних компетентностей у майбутніх бакалаврів і магістрів.

2. Складові практичного навчання

Практичне навчання складається із лабораторних та практичних занять, навчальних, технологічних і виробничих практик здобувачів:

- *лабораторне заняття* - форма заняття, при якому здобувачі під керівництвом викладача особисто проводять натурні або імітаційні експерименти чи досліди з метою практичного підтвердження окремих теоретичних положень даної навчальної дисципліни, набувають практичних навичок роботи з лабораторним устаткуванням, обладнанням, обчислювальною технікою, вимірювальною апаратурою, методикою експериментальних досліджень у конкретній предметній галузі.

Лабораторні заняття проводяться у спеціально обладнаних навчальних лабораторіях з використанням устаткування, пристосованого до умов освітнього процесу (лабораторні макети, муляжі, зразки рослин, комах, шкідників, устаткування, тощо). В окремих випадках лабораторні заняття можуть проводитись в умовах реального

професійного середовища на дослідних полях, полігонах, дендрологічному парку, вегетаційному будиночку, навчальній пасіці та ін.

Лабораторне заняття також включає проведення поточного контролю підготовленості здобувачів до виконання конкретної лабораторної роботи, виконання завдань теми занять, оформлення індивідуального звіту з виконаної роботи та його захист перед викладачем.

- практичне заняття – форма заняття, при якому викладач організує детальний розгляд здобувачами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички для їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання відповідно сформульованих завдань.

Практичні заняття проводяться в аудиторіях або в навчальних лабораторіях, оснащених необхідними технічними засобами навчання, обладнанням, інструментами, обчислювальною технікою. Проведення практичного заняття ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі – тестах для виявлення ступеня оволодіння здобувачами необхідними теоретичними положеннями, наборі завдань різної складності для розв'язування їх на занятті.

Практичне заняття включає проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок здобувачів, постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення за участю здобувачів, розв'язування контрольних завдань, їх перевірку, оцінювання.

- навчальні практики проводяться на першому, другому та третьому курсах програм підготовки бакалаврів у навчальних, навчально-науково-виробничих лабораторіях, на дослідних полях, у дендрологічному парку, на полігонах кафедр, у навчально-дослідних господарствах університету, а також у провідних підприємствах, організаціях та установах України що відповідають вимогам освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів. Завданням таких практик є ознайомлення здобувачів зі специфікою спеціальності підготовки, формування компетенції, в окремих випадках – оволодіння робітничою професією з числа масових спеціальностей відповідної галузі. Окремі розділи навчальних практик можуть виконуватися в екскурсійному варіанті на хлібоприймальних і переробних підприємствах м. Харкова, Ботанічному саду, Салтівській біологічній станції, Харківському Зоологічному парку і Ботанічному саду, навчально-виробничому центрі Харківської державної зооветеринарної академії та Липковатівського аграрного коледжу. Керівництво практикою забезпечують науково-педагогічні працівники університету, які відповідають за виконання програ-

ми практики та співробітники тих навчально-наукових підрозділів, які безпосередньо надають допомогу для виконання завдань програм практики.

Зміст, форми, тривалість, терміни проведення навчальної практики визначаються навчальним планом, програмою та графіком практики.

- **технологічні практики** (технологічна, науково-агрономічна, бухгалтерська, економічна) проводяться на старших курсах навчання. Завданням таких практик є розширення, поглиблення та закріплення знань, які здобувачі отримують під час вивчення циклу спеціальних дисциплін та формування вмінь практичного застосування цих знань в умовах виробництва, набуття і вдосконалення професійної майстерності, а також збір фактичного матеріалу для виконання курсових проектів (робіт). Такі види практик проводяться в навчально-виробничих та навчально-науково-виробничих лабораторіях університету, науково-дослідних установах і дослідних господарствах, сучасних передових підприємствах, рекомендованих обласними департаментами агропромислового розвитку та агентствами України на основі укладених договорів. Керівництво практикою забезпечують науково-педагогічні працівники кафедр університету та особи з числа адміністративного персоналу господарств, підприємств, організацій та установ.

Виробничі практики є заключним етапом практичного навчання. Вони проводяться у структурних навчально-науково-виробничих підрозділах університету, науково-дослідних і проектних установах, базових господарствах і підприємствах України на випускному курсі з метою узагальнення і вдосконалення набутих знань, практичних умінь і навичок, оволодіння професійним досвідом, та готовністю випускників до самостійної трудової діяльності, а також збирання матеріалів для підготовки дипломних робіт здобувачами вищої освіти другого (магістерського рівня).

3. Бази навчально-виробничого процесу

Базами навчально-виробничого процесу здобувачів ХНАУ ім. В.В. Докучаєва є навчальні, навчально-наукові, навчально-науково-виробничі лабораторії університету, державні підприємства: навчально-дослідне господарство «Докучаєвське» та ДП «Скрипаївське навчально-дослідне лісове господарство» навчально-науковий, виробничий центр університету «Дослідне поле», дендрологічний парк, вегетаційний комплекс, навчальні полігони кафедр геодезії, земельного проектування, технічного забезпечення агропромислового виробництва, навчальна пасіка де проводяться лабораторні і практичні заняття, ознайомчі, навчальні, науково-агрономічні, виробничі, пе-

реддипломні практики в галузях: рослинництво, тваринництво, переробка та зберігання продукції, захист рослин, розробка методів діагностики та прогнозування з'явлення хвороб рослин, технології вирощування сільськогосподарських культур, земельного проектування, лісознавства, охорона ґрунтів, економіка, облік і аудит, правове забезпечення, маркетинг та менеджмент в аграрній сфері виробництва та ін.

Інші бази практики здобувачів університету використовуються із числа установ, передових сучасних підприємств, організацій і агрофірм різноманітної форми власності в Україні та зарубіжжі, що мають належні умови для виконання програми практики здобувачів відповідно до вимог освітньо-професійних програм підготовки фахівців. Із такими базами практичного навчання укладаються відповідні типові договори та формуються паспорти, які зберігаються у навчальному відділі та деканатах факультетів університету. Зразок паспорта бази практики наведено у додатку 2. Термін дії договорів встановлюється на період проведення конкретного практичного навчання або на термін до 5 років. Зразок договору наведено у додатку 1.

Здобувачі можуть самостійно, за погодженням з деканатом факультету і випусковою кафедрою, обирати для себе базу практики і пропонувати її для використання (за умови забезпечення виконання програми практики) та укладання договору.

Для здобувачів-іноземців бази практики передбачаються у відповідному договорі (контракті) щодо підготовки фахівців і можуть бути розташовані на території країн-замовників або в межах України.

Здобувачі-іноземці отримують програму практики, індивідуальні завдання, складають звіт за формою, установленною випусковою кафедрою. При проходженні практики в межах України здобувачів-іноземці дотримуються вимог цього Положення.

За наявності державних, регіональних замовлень на підготовку фахівців перелік баз практики університету надають органи, які формують ці замовлення. При підготовці фахівців за цільовими договорами з підприємствами (організаціями, господарствами, установами) бази практики передбачаються цими договорами.

4. Організаційне забезпечення навчально-виробничого процесу

Організаційне забезпечення лабораторних (практичних) занять:

Лабораторні (практичні) заняття з дисциплін циклу професійної і практичної підготовки проводяться у спеціально обладнаних навчальних та навчально-наукових та навчально-виробничих лабораторіях, у т.ч. в навчально-дослідних господарствах; на дослідних полях, полігонах кафедр, дендрологічному парку, вегетаційному комплексі, навчальній пасіці;

Відповідальними за організацію і проведення лабораторних (практичних) занять в університеті є навчальний відділ, деканати та відповідні кафедри.

Організаційне забезпечення практик здобувачів:

- відповідальними за організацію і проведення практик здобувачів в університеті є навчальний відділ, деканати, відповідні кафедри;
- відповідальними за проведення практик здобувачів на факультеті є декани факультетів, завідувачі кафедр;
- керівництво проведенням практик здобувачів університету на базах практики здійснюють керівники практики від кафедр, а від бази практики - галузеві фахівці – головні та старші спеціалісти. Контроль та супровід практичного навчання у навчально-дослідних господарствах університету здійснює керівник виробничої практики. Крім того він відповідає разом з деканами факультетів за:

- вивчення передового досвіду та пошук провідних установ, підприємств, організацій будь-якої форми власності в Україні та зарубіжжі з метою якісного проведення на їхній базі практик здобувачів відповідно до освітньо-професійної програми підготовки;

- контроль за якісним проведенням практик здобувачів у виробничих підрозділах університету та базах практики Харківської і сусідніх областей України;

- надання допомоги базам практики щодо створення необхідних умов для якісного проведення практик здобувачів;

- внесення пропозицій ректорату щодо вдосконалення структури практичної підготовки, оснащення дослідних полів, навчальних, навчально-наукових та навчально-науково-виробничих лабораторій сучасною технікою, обладнанням, приладами.

Деканати факультетів щодо проведення практик здобувачів здійснюють такі організаційні заходи:

- контроль за здійсненням практичного навчання здобувачів, виконання завдань практики і результатів виконаних лабораторних (практичних) занять;
- контроль своєчасності укладання договорів з базами практик щодо проходження практики здобувачів, ведення обліку договорів з базами практик та надання допомоги в їх укладанні;
- своєчасна підготовка проекту наказу щодо проведення практики здобувачів, закріплення тематики та керівництва практикою від кафедр;
- оформлення та надання здобувачам направлення на виробничу практику (додаток 3) і здійснення перевірки своєчасності оформлення прибуття до пункту призначення;
- контроль за проведенням організаційних заходів перед направленням здобувачів на практику, своєчасним захистом результатів практики на кафедрах, або міжкафедральних комісіях, проведення підсумкових студентських науково-практичних конференцій за результатами навчально-виробничого процесу.

Науково-педагогічний персонал кафедр що відповідає за проведення лабораторних (практичних) занять здійснює такі заходи:

- розробляє та вдосконалює робочі навчальні програми дисциплін та науково-методичні матеріали;
- проводить організаційні заходи:
 - інструктаж про порядок проведення занять та безпеку праці;
 - надання здобувачам необхідних документів (індивідуальних завдань, методичних вказівок тощо);
 - ознайомлення здобувачів із системою звітності за результатами проведення занять, а саме: оформлення робочого зошита, виконання індивідуального завдання тощо;
 - проведення зі здобувачами попереднього обговорення змісту та результатів проведення занять;
 - подання завідувачу кафедри письмового звіту про проведені лабораторні (практичні) заняття із зауваженнями та пропозиціями щодо їх поліпшення.

Здобувачі допускаються до проходження лабораторних (практичних) занять, якщо:

- своєчасно отримали інструктаж з охорони праці та техніки безпеки та на робочому місці з реєстрацією у відповідному журналі;

- ознайомились з методичними вказівками та правилами використання обладнання і приладів, а також після проходження експрес-контролю знань;
- лабораторія обладнана аптечкою для надання першої медичної допомоги та вогнегасником;
- прилади та матеріали для проведення лабораторних (практичних) занять справні та готові до використання.

Під час проходження лабораторних (практичних) занять здобувачі зобов'язані:

- своєчасно прибути до місця практичної підготовки;
- мати відповідний спецодяг для проходження лабораторних (практичних) занять в лабораторіях;
- у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою занять;
- знати і суворо дотримуватися правил охорони праці, техніки безпеки, виробничої санітарії під час проходження занять;
- вести робочий зошит та нести відповідальність за результатами виконаної лабораторної роботи.

5. Методичне забезпечення практичного навчання

Проведення усіх видів практичного навчання здійснюється згідно з наказами ректора університету. Наказ на проведення практичного навчання формується деканом факультету за поданням кафедр, відповідальних за його проведення і узгоджується з навчальним відділом університету.

Методичним забезпеченням практик здобувачів університету є:

- «Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України», затверджене наказом Міністерства освіти України від 08.04.1993 р. № 93»;
- «Положення про проведення практики студентів аграрних вищих навчальних закладів України за кордоном», затверджене 15.06.2005 р. № 264»;
- «Положення про навчально-науковий виробничий центр «Дослідне поле» ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, затверджене 01.08.2016 р. №399.
- Наскрізні робочі програми практик здобувачів;
- Паспорт баз практичного навчання (агрофірм, господарств, підприємств);
- Щоденник проходження практики здобувачами;
- Методичні рекомендації для підготовки звіту про виконання програми виробничої практики здобувачів;

- Пам'ятка здобувачу з дотримання вимог техніки безпеки та виробничої санітарії під час проходження виробничої практики;

Відповідальність за методичне забезпечення практичного навчання та його якість і впровадження несуть відповідні кафедри і деканати факультетів. Контроль здійснює керівник виробничої практики університету.

6. Підведення підсумків і оцінювання результатів практичного навчання

Організація підсумків проведення лабораторних (практичних) занять здійснюється керівниками занять відповідно до робочої програми дисципліни.

Підведення підсумків навчальної практики здійснюється після її закінчення за результатами виконання програми і оцінювання індивідуального завдання.

Звіт про виконання програми виробничої практики оцінюється керівником від бази практики і разом зі щоденником, характеристикою тощо подається на рецензування керівнику практики від кафедри.

Захист звіту за результатами виробничої (технологічної, науково-агрономічної, бухгалтерської, економічної) практики проводиться перед кафедральною (міжкафедральною) комісією, склад якої розпорядженням формує деканат факультету.

Здобувачу, який не виконав програму практики частково або з поважних причин, термін її виконання може бути перенесений після відповідного наказу ректора на інший період, а якщо програма практики не виконана повністю або частково без поважних причин, то може бути надане право повторного проходження практики в інший час.

Здобувач, який не виконав програму практики і не атестований за її результатами, відраховується із числа здобувачів.

Підсумки навчально-виробничого процесу обговорюються на засіданнях кафедр, вчених рад факультетів і університету не рідше одного разу протягом навчального року.

Крім того навчально-виробничий процес, проблеми якості проходження виробничої практики у базових господарствах, підприємствах і установах щорічно розглядаються на науково-практичних студентських конференціях факультетів; проводяться конкурси на кращий звіт про виконання програми виробничої практики, конкурс відеороликів «Краща аграрна практика», анкетування практикантів про їх бачення перспектив самостійної діяльності після закінчення навчання.

За результатами навчально-виробничого процесу керівник виробничою практикою готує зведений звіт та надає його на розгляд ректорату та вченій раді університету.

7. Ресурсне забезпечення практики

Витрати на практику здобувачів входять складовою частиною в загальні витрати на підготовку фахівців.

Розмір витрат на навчальну, технологічну та виробничу практику визначається кошторисом-калькуляцією, що розробляє університет із розрахунку вартості проходження практики одного здобувача за тиждень.

Джерела фінансування виробничої практики здобувачів університету визначаються формою замовлення на фахівців: за рахунок видатків державного або місцевих бюджетів, за рахунок коштів підприємств (організацій, установ), закладів усіх форм власності, закордонних замовників або за рахунок коштів фізичних осіб.

Для фінансування виробничої практики можуть залучатися додаткові джерела фінансування, не заборонені законодавством.

Суб'єкти – замовники фахівців перераховують університету кошти на проведення практики у терміни і в обсягах, передбачених відповідними договорами (контрактами) на підготовку фахівців.

Оплата відряджень викладачам – керівникам практики здійснюється університетом відповідно до законодавства України про оплату службових відряджень.

Здобувачі випускного курсу, які навчаються без відриву від виробництва і можуть бути направлені для проходження виробничої практики, для чого отримують додаткову відпустку зі збереженням заробітної плати за основним місцем роботи.

Оплата праці здобувачів на робочих місцях проводиться за фактично виконаний обсяг робіт відповідно до встановлених норм праці, норм часу, виробітку, обслуговування, посадових обов'язків, які діють для працівників підприємства (господарства, установи, організації), при цьому за ними зберігається право на одержання стипендії за результатами семестрового контролю.

За наявності договорів між університетом та базою практики та за умови сплати в період виробничої практики здобувачам заробітної плати п'ятдесят відсотків її, може направлятися на рахунок університету для здійснення його статутної діяльності, зміцнення навчально-матеріальної бази, соціального захисту здобувачів, проведення культурно-масової та фізкультурно-спортивної роботи тощо.

Здобувачам на період практики, що проводиться за межами вищого навчального закладу, сплачуються добові за рахунок витрат на практичну підготовку в розмірах, встановлених законодавством, компенсується проїзд залізничним, водним і автомобільним транспортом до місця знаходження баз практики і назад (*при відповідних підтверджуючих документах та дозволу ректора університету і лише за наявності бюджетних асигнувань на ці цілі*).

При проходженні здобувачами практики за місцем проживання добові не виплачуються.

Проїзд до баз практики і назад міським і приміським (до 50 км) транспортом практиканти оплачують за свій рахунок.

Проживання здобувачів-практикантів у гуртожитках або в орендованих для цього житлових приміщеннях баз практики забезпечується на умовах та в розмірах, передбачених договором.

Положення розглянуто та затверджено рішенням вченої ради ХНАУ ім. В.В. Докучаєва від « ____ » _____ 20__ р., протокол № _____.